

Kárpátalja

ZUBÁNICS LÁSZLÓ (Ungvár):

Kárpátalja a XX. században

Kárpátalja, mint politikai alakulat, az első világháború után jött létre. 1918-ig, az *Osztrák-Magyar-Monarchia* és azon belül a történelmi Magyarország összeomlásáig nem jelentett különálló egységet. Egy évezreden át egyszerűen a *Magyar Királyság* része volt, egészen pontosan az északkeleti magyar felvidék volt.

Kárpátalja névvel jelölték a trianoni békekötéssel 1920. június 4-én a *Csehszlovák Köztársasághoz* csatolt 12.656 km²-nyi területet, melynek meghatározó etnikuma ekkor már a kárpátukrán (*ruszin*) lakosság volt, domináló kisebbsége pedig a magyar lett.

Területének túlnyomó részét egy természeti tájegység, az Észak-keleti Kárpátok teszi ki, s hozzá tartozik az Alföld pereméhez simuló Tisza-menti - egykor mocsaras - törmeléklejtő. Déli részén a Szatmár-Beregi síkság húzódik.

A tengelyhatalmak bécsi döntőbírósi ítélete értelmében 1938. november 2-án Magyarországhoz kerültek Kárpátalja zömében magyarlakta területei *Beregszász*, *Ungvár* és *Munkács* városokkal. 1939. márciusában a magyar csapatok Kárpátalja szinte egész területét birtokukba vették. A 12.171 km²-nyi terület 496 ezer lakosának mintegy 12,7 %-a volt magyar.

A Lengyelország keleti felét birtokba vevő szovjet csapatok elérték Kárpátalja határait is. A szovjet kormány 1939. szeptemberében nyilatkozatot adott közzé, melyben kijelentette, hogy tiszteletben tartja Magyarország határait.

Magyarország 1941. június 23-án megszakította diplomáciai kapcsolatait a Szovjetunióval, s június 26-án bekapcsolódott a Szovjetunió-ellenes háborúba, hogy határaitól eltávolítsa "a szovjet-ukrán veszedelmet".

1944. októberében a szovjet csapatok, köztük a 18. lövészhadosztály (politikai biztosa *Leonyid Iljics Brezsnyev*) csak több napi ostrom után, a magyar csapatok hátbatámadásával tudta áttörni a Kárpátok gerincén épült *Árpád-vonalat*. Kárpátalja stratégiai fontosságú vasúti és közlekedési csomópontjait elfoglalták, a városokba helyőrségeket telepítettek.

1944. november 26-án a munkácsi "Druzsba" moziban tartotta meg I. kongresszusát a *Kárpátontúli Ukrajna Népbizottsága*, mely kiáltványt adott közre "a

Kárpátontúli Ukrajnának a Szovjet Ukrajnával való újraegyesüléséről". Ugyanekkor magyar és sváb nemzetiségű munkaképes férfiak tízezreit vitték "háromnapos" (valójában több éves, sokaknak "életfogytiglani") közmunkára. Csak töredékük térhetett vissza otthonába, a többieket az éhség és a kegyetlen bánásmód vitte el. Ők Szohyván ill. Belorüsszia és Szibéria ismeretlen fogolytáborainak tömegsírjaiban nyugszanak.

A Szovjetunió és Csehszlovákia ideiglenes kormánya között 1945. június 29-én létrejött szerződés értelmében Kárpátalja a Szovjetunióhoz került. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1946. január 22-i rendelete Kárpátalját besorolta Ukrajna egyéb közigazgatási egységei közé. A 40-50-es évek évek politikáját a magyarsággal szemben két tényező befolyásolta: az ukrán nacionalizmus és a személyi kultusz.

A háborút követő években a vidék magyar lakossága a háború előttinél kisebb lett. Ez - egyrészt - a hortysta idők kommunistaüldözésével, a háborús veszteségekkel és a front előli evakuálással magyarázható, másrészt a - már

Kárpátontúli Ukrajna Népbizottságainak I. Kongresszusa

KIÁLTVÁNY

Kárpátontúli Ukrajnának a Szovjet Ukrajnával való újraegyesüléséről

Kárpátontúli Ukrajna számára eljött a várva várt örömteli történelmi nap. A hős Vörös Hadsereg segítségével levetette a német-magyar igát. Végetvetettek a sokszázados magyar és más idegen uralomnak Kárpátontúli Ukrajna örökföldjébe ukrán földjein.

Kárpátontúli Ukrajna Népbizottságainak I. Kongresszusa az egész lakosság nevében szívből jövő köszönetet mond az önfeláldozó Vörös Hadseregnek, amely ellúzta a német-magyar agresszorokat, és elhozta népünknek zászlain az örömet és a boldogságot. Éljen a Szovjetunió marsallja, a Vörös Hadsereg Főparancsnoka, a mi apánk Joszif Visszarionovics Sztálin!

Századokra elszakítva az anyanemzet Ukrajnától, a kárpát-ukrán népet az éhezés és a kihalás veszélye fenyegette. A parasztság, amely a kárpátukrán nép többségét alkotta, föld nélkül maradt. Népünk vérell és verléssel megszerzett javai a magyar és más idegen elnyomókat gazdagították. Nyelviünket üldözték, iskoláinkat bezárták, a nemzeti ukrán kultúrát rombolták és megsemmisítették. A népet idegen telepések kiszorították földjeiről. 1826-tól fogva egy évszázadon át kénytelenek voltunk az éhségtől, elnyomástól és jogtalanságtól védekezve kivándorolni idegen országokba, többszáz ezer kárpátontúli ukrán.

(...)

Legnehezebb Kárpát-Ukrajna számára az 1938-as, s az utána következő hat év magyar rabság volt. A Csehszlovák kormány a hitleri Németország nyomására átadott minket a magyar fasiszták rabságára.

Egy ellenállási kísérlet, egy lövés nélkül, velünk fizettek a német-magyar imperialistáknak, hogy megmenték Csehszlovákiát. Kárpátontúli Ukrajna aprópénzzé vált a nemzetközi arénán.

Tehették ezt velünk azért, mert elszakítva az ukrán anyanemzettől erőtleneke voltunk. Tehették ezt velünk azért, mert nem fejeztük be a harcot Kárpátontúli Ukrajnának a Szovjet-Ukrajnával való újraegyesüléséért, s kívül maradtunk Szovjet-Oroszország nagy népeinek családján.

(Részletek)

Munkács

1944. november 26.

említett - "málenkij robottal", amely megfosztotta a vidék magyarságát a munkaképes férfiaktól. Ismerjük Sztálin véleményét: "a nemzetiségi kérdés elsősorban vagonkérdés".

Kárpátalja magyar lakossága megfélemlítve élt a hrucsovi, majd a brezsnyevi időkben is. Jellemző, még a legkisebb kulturális rendezvényekre is engedélyeket kellett beszerezni. A KGB mindig árgus szemekkel figyelte a magyarságot, nem készül-e valamire. Soha nem volt még olyan vasfüggöny két - úgymond "baráti" - ország között, mint amilyen Szovjetuniót Magyarországtól elválasztotta.

A nyolcvanas évek közepéig még az átutazások is problémásak voltak. Mindenki köteles volt kitölteni egy űrlapot, melynek tartalmaznia kellett - többek közt - a következő adatokat:

- név, nemzetiség, születési év, szülők, iskolai végzettség, párt(?)tagság, munkahely, volt-e korábban külföldön, volt-e büntetve stb.

- testvérekről ugyanezek az adatok

- a meghívókról ugyanezek az adatok

- és még 4-5 aláírás és pecsét, okmánybélyeg

S mindezek után várni fél évet, de lehet, hogy 4 hónap múlva elutasítják a kérelmet.

A hatalom cinizmusára jellemző példa, hogy a *csernobili katasztrófa* után mindenki köteles volt felmutatni egy igazolást a pszichikai állapotáról.

(1991. február)